

ІЗ ІСТОРІЇ МЕДИЦИНИ ЗАКАРПАТТЯ

УДК 61 (477. 87)

**МИКОЛА ДОЛИНАЙ – ВИДАТНИЙ ЛІКАР, МІНІСТР ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я, ПАТРІОТ
Вакула Н.С.***Обласний медичний інформаційно-аналітичний центр, бібліотечний відділ, м. Ужгород*

У цьому році минуло 108 років від дня народження відомого лікаря і організатора охорони здоров'я початку ХХ століття, активного учасника історичних подій Карпатської України – Миколи Долиная (1894-1970).

Чимало істориків краю (Довганич О., Вегеш М., Федака П. та інші) писали про цю історичну постать, незмінного секретаря Першої Центральної Руської Народної Ради, депутата Сойму Карпатської України, близького соратника президента уряду Карпатської України – Августина Волошина [3, 12, 15].

Народився Микола Петрович 22 липня 1894 року у селі Довге Марамороського округу (тепер Румунія) у родині священника. Рано залишився без батька. Його дитинство проходило у дідуся по материній лінії- Августина Єнковського, який проживав у селі Стеблівка Хустського району. Він був не тільки священником, але і відомим у наукових колах. А. Єнковський – винахідник жнивarki, член Паризької Академії наук [1, 7]. Окрім технічних наук, дід добре розумівся на травах, збирав їх у навколишніх лісах і лікував ними селян. Малий Микола часто допомагав йому, а допитливість і спостережливість допомогли юнакові засвоїти ази з фітотерапії. Можливо, саме це і вплинуло на вибір Миколи: після закінчення Ужгородської гімназії, у 1912 році він поступає на медичний факультет Будапештського університету [3].

Навчаючись в університеті, Микола не тільки успішно опанує медичні науки, а й цікавиться життям українських юнаків. Став активістом

студентського життя. Відлуння подій на батьківщині доходили і до закарпатських студентів у Будапешті. Тому не дивним було, що Микола разом з іншими студентами-співвітчизниками підтримав ідею виходу Закарпаття із складу Угорщини і возз'єднання його з Україною (грудень 1918 р.) [3, 13].

У 1918 році, успішно склавши іспити, Микола Долинай одержує диплом лікаря і повертається до рідного Ужгорода. Тут і розпочалася його лікарська практика. Працює спочатку лікарем у психіатричному відділенні міської лікарні, згодом призначається його завідувачем, а з 1936 року Долинай стає повіреним у “временном управленні больниці” [4, 8]. Він був керівником Ужгородської міської лікарні до листопада 1938

року. За цей час він став відомим лікарем у місті. Знайдено свідчення В. Гренджі-Донського про те, що Долинай із задоволенням, крім дорослих, обслуговував і учнів деяких середніх шкіл Ужгорода, ставши для них улюбленим лікарем [14]. Одружується з вчителькою Лавецькою, яка викладала рідну мову в руській школі Ужгорода.

Як медичного фахівця Миколу Долиная найбільше хвилювали піклування про хворих, надання їм всілякої медичної допомоги, адже охороною здоров'я та санітарним станом населених пунктів ніхто не займався. За всі роки іноземного господарювання на Закарпатті не було збудовано жодної сільської лікарні. Низький матеріальний рівень життя, важка і виснажлива праця робітників, особливо жінок і дітей, погані житлові умови, які не відповідали санітарним нормам, ставали причиною різних хронічних захворювань (туберкульозу, шлунково-кишкових тощо) та інфекційних хвороб (черевного тифу, дифтерії, малярії, дизентерії). Стаціонарна медична допомога в період Австро-угорської влади зосереджувалась у приватного лікаря загальної практики. Не було окремих спеціалістів (терапевта, хірурга, педіатра). Серйозні хірургічні операції на Закарпаті не виконувались. Хворі відправлялися в університетські центри Будапешта і Відня. І тільки в другій половині XIX ст. відкрилися перші лікарні в містах Ужгород, Мукачево, Берегово та Виноградів [10, 11].

Протягом медичної практики в міській лікарні (тепер обласна клінічна лікарня), Микола Долинай постійно виступав на сторінках преси з пропагандою своєчасної медичної допомоги хворим. У статті “Общественная больница в Ужгороде” порушує питання піклування про хворих як першорядне. Розповідає про заслуги А. Новака у заснуванні лікарні, про її розбудову, будівництво додаткових відділень і господарських будівель для розширення обслуговування населення міста й області. Планувалося, що лікарня прийматиме хворих з усієї Верховини і буде заслуговувати таку назву – “Дом народного здоровья” [4].

20-30-ті роки ХХ століття – новий підйом у суспільно-політичному житті лікаря Долиная. Він бере участь у всіх культурно-освітніх товариствах, “Просвіті”, стає членом соціал-демократичної партії, а з 1926 року – християнської народної

партії, яку очолював Августин Волошин. У 1937 році М. Долина обирають членом президії Всепросвітнянського з'їзду, який проходив в Ужгороді. У листопаді 1937 року на зборах Першої Центральної Руської Народної Ради, які відбулися теж в Ужгороді, Микола Долина обирається її Генеральним секретарем.

16 жовтня 1938 року в найбільшій ужгородській залі кіно "Уранія" відбулися урочисті збори Української Народної Ради, яка очолила боротьбу підкарпатських українців за створення своєї незалежної держави, із своїм устроєм – Карпатської України. На зборах був прийнятий Маніфест, який містив основні вимоги до нової влади. Як лікар, М. Долина провів до Маніфесту пункт №18: "...вимагаємо вибудування лічильниць (лікарень) у Хусті, Воловім, Рахові, Березному і Лютий та амбулаторії в менших місцях" (Ужгород, 21 жовтня 1938 р.) [14]. А коли керівництво Підкарпатської Русі, усі державні установи переїхали до м. Хуста, який став столицею Карпатської України, туди переїздить і Микола Долина. Там до 15 березня 1939 року він працює лікарем і активно займається громадсько-політичною роботою: був обраний членом Українського Національного Об'єднання (УНО). Після проголошення Карпатської України, Микола Долина обирається депутатом до Союму. У щоденнику В. Гренджі-Донського знаходимо запис про те, що роль Долина у ці визначні дні для Закарпаття неоціненна: "... із знанням світових мов М. Долина залагоджував справи у Будапешті, Відні, Берліні – куди тільки не покличе його справа молоді держави. Тихий, скромний, але при тому палкий в середині душі, ентузіаст, що любить рідний край, свій народ з цілої глибини свого серця" [13].

Відомо також, що він був обраний головою спортивного клубу "СК Русь" і взяв над ним не тільки лікарське опікування, але й вивів команду вперед [3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Алмашій М. Августин Єнковський // Наш рідний край.- 1998.- № 1.- С. 47 – 48.
2. Вакула Н. С. З його іменем пов'язаний початок організації охорони здоров'я на Закарпатті // Ужгород.- 1999.- 16 жовтня.- С. 14.
3. Довганич О. Микола Долина: доля міністра (До 60-річчя Карпатської України) // Соціал-демократ.- 1999.- 13 лютого.- С. 13.
4. Долина М. Общественная больница в Ужгороде // Подкарпатская Русь. За годы 1919 – 1936.- Ужгород, 1936.- С. 79 – 81.
5. Долина Микола // Пундій П. Українські лікарі: Біобібліографічний довідник: Кн. 1. Естафета поколінь національного відродження.- Львів-Чикаго, 1994.- С. 76.
6. Д-р Микола Долина (1894 – 1970) // Календар "Просвіти" на 1994 рік / Упоряд. Й. Баглая, П. Федаки.- Ужгород: ВВК "Патент", 1994.- С. 107 – 108.
7. Історія міст і сіл Української РСР: В 26 т. Закарпатська область / За ред. Белоусова та ін.- К., 1969.- С. 746.
8. Лавкай І. Ю., Вереш Е. І. Із історії розвитку психіатричної служби обласної клінічної лікарні // Науковий вісник Ужгородського університету, серія "Медицина".- Ужгород, 1995.- Вип. 2.- С. 23 – 27.
9. Микола Долина // Белень М. Карпатська Україна у портретах / Ужгородський держ. ун-т.- Ужгород, 1998.- С. 81.
10. Микуланинець С. Здравоохранение и социально-санитарные отношения на Подкарпатской Руси // Подкарпатская Русь. За годы 1919 – 1936.- Ужгород, 1936.- С. 71 – 72.

15 березня 1939 року на урочистому першому засіданні Союму Карпатської України Миколу Петровича Долина було призначено міністром здоров'я і соціальної опіки [12, 13].

Першими заходами, які були намічені в охороні здоров'я населення краю були: розширити мережу лікарень, у тому числі й спеціалізованих для боротьби з туберкульозом, онкологічними та іншими захворюваннями; посилити дільничне обслуговування населення; забезпечити систему охорони здоров'я необхідними спеціалістами, ліками; стаціонари комплектувати необхідним обладнанням; серед населення провести щеплення; вивчити можливості виробництва вакцин для зниження інфекційних захворювань у краї [10, 11].

Ця робота була перервана окупацією Закарпаття угорськими військами (15 – 18 березня 1939р.). Микола Долина емігрує до Праги, де працював лікарем. У травні 1945 року Червона Армія звільнила Прагу. Опісля НКВС заарештував тут кожного закарпатця, який мав будь-яке відношення до уряду Карпатської України. Усі члени уряду Августина Волошина були засуджені та ув'язнені. Миколу Петровича Долина було засуджено на 5 років виправно-трудових таборів. Але стійкість, войовничість характеру допомогли вистояти сталінські табори (1945 – 1950), а вірність клятві Гіппократа підтримала Миколу Долина у допомозі таким, як він, приреченим [9, 16].

Після звільнення (1 березня 1950р.) М. Долина повертається до Праги. Він відновлює лікарську практику, але проживає під наглядом поліції. 29 березня 1970 року від підірваного здоров'я помирає.

Діяльність Миколи Петровича Долина відіграла визначну роль у розвитку медицини краю. З його іменем пов'язаний початок організації і перші кроки охорони здоров'я у Закарпатті на початку ХХ століття.

11. Микуланинець С. На варті здоров'я трудящих Закарпаття.- Ужгород: Закарпатське обласне вид-во, 1959.- 40 с.
12. Соєм Карпатської України // Календар "Просвіти" на 1999 рік / Укладач П.Федака.- Ужгород: Закарпатське крайове тов-во "Просвіта", 1999.- С. 55.
13. Твори Василя Гренджі-Донського: В 12т.- / Карпатський Союз, Інк. Вашингтон, 1987.-Т. VIII: Щастя і горе Карпатської України: Щоденник.- 487 с.
14. Твори Василя Гренджі-Донського: В 12т. / Карпатський Союз, Інк.-Вашінгтон, 1989.- Т.IX: Публіцистика.- 502 с.
15. Федака П. Доктор М. Долинай (До 100-річчя від дня народження) // Карпатська Україна.- 1994.- 23 червня.
16. Химинець Ю. Тернистий шлях до України.- Ужгород: МПП "Гражда", 1996.- С. 141 – 142.
17. Шандор В. Спомини. Т. 1. Карпатська Україна. 1938 – 1939.- Ужгород: МПП "Гражда", Карпатський Союз, Інк., Нью Йорк, Н. Й., 1996.- 388 с.

SUMMARY

MYCOLA DOLYNAI – THE FAMOUS DOCTOR, THE MINISTER OF HEALTH PROTECTION, THE PATRIOT Vacula N. S.

This article deals with the life and social work of the famous psychiatrist, minister of health protection in Carpathian Ukraine – Mycola Petrovych Dolynaj (1894 -1970). His activity takes one of the main places in the history of the development of medicine in Transcarpathian region. His name is closely connected with the foundation and the first steps of health protection in our region at the beginning of the XX century